
UDK 821.163.6.09-1

Irena Novak Popov

Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani

SODOBNA SLOVENSKA POEZIJA V LITERARNI VEDI

Pričujoči pregled ne teži v absolutno izčrpnost, ampak predstavlja žanre strokovnega pisanja za različne naslovnike in rabe. Poleg strogo znanstvenih tekstov zajema tudi bolj esejistične, interpretativne in strokovno informativne. Iz monografij, študij in spremnih besed je vidno prizadevanje po razvidu v tem obsežnem, komaj obvladljivem delu literarne ustvarjalnosti. Količina in razvitost pesništva je v obratnem sorazmerju z njenim položajem med literarnimi zvrstmi, ko je iz nekdanjega središča zdrsnilo v neslišno obrobno in uživanje izbrancev. Ti so profesionalni poznavalci z univerz in inštitutov, kompetentni v literarnovednem diskurzu, ki ga rabijo za specialistični opis izbranih segmentov, ter ljubitelji, med katerimi je največ pesnikov, ki pogosto prevzemajo vloge razlagalcev, urednikov in posredovalcev.

Ključne besede: sodobna slovenska poezija, pesniške zbirke, antologije, interpretacije

1 Literarna zgodovina

Po menjavi epistemoloških paradigem in dekonstrukciji zgodovinopisja je za znavno samospraševanje o »velikem žanru« in metodah konstruiranja literarne zgodovine. Na Slovenskem so ga načeli prispevki udeležencev konference *Kako pisati literarno zgodovino danes?* (2003), ki odseva nezadostnost in nezadovoljstvo s stanjem sodobnega literarnozgodovinskega pisanja. Zadnja velika sintetična literarna zgodovina, ki zajema celoten sistem produkcije, recepcije in obdelave, je *Slovenska književnost III* iz leta 2001. V skupinskem projektu so si pregled lirike, pripovedne proze, dramatike, mladinske književnosti, literarnih revij in programov, literarne vede in kritike ter prevodne književnosti razdelili tedaj najaktivnejši univerzitetni učitelji in znanstveni raziskovalci.

Prvo poglavje Lirika sta napisala Jože Pogačnik in Denis Poniž. Pogačnikov del, ki obravnava slovensko poezijo od konca druge svetovne vojne do sredine šestdesetih let, je skrajšana verzija besedila iz njegove predhodne *Zgodovine slovenskega slovstva VIII* iz leta 1972. Tam je heterogeno povojno obdobje razdelil na eksistencializem s ključno alienacijo in absurdom ter strukturalizem z neoavangardnim eksperimentom in igro. Ponižev segment obravnava avtorje in dela od leta 1966 do konca 20. stoletja. Posledica dvojnega avtorstva je količinska neuravnoteženost predstavitev: Pogačnik ima na voljo 50 strani za dvajsetletno obdobje in opis 25 avtorskih opusov, Poniž pa 40 strani za 35 let in 31 pesnikov z obsežnejšimi opusi, zato je primoran v bolj strnjene oznake, abstraktno govorico in ima na voljo manj prostora za podrobno analizo in ponazarjanje s citati.

Pojmovanje »razvoja« je mehanicistično, kot linearno dogajanje brez notranjih napetosti, prelomov, zgostitev in upočasnitev in brez dialoga, ki premika razvoj osebnih poetik. Tako niso zabeleženi sledovi Zajčeve, Strniševe in Tauferjeve poetike

eksistencialne izvrženosti v poznejših zbirkah pesnikov, ki so začeli z intimizmom, niti to, da na te tri pesnike v sedemdesetih letih že delujejo rezultati jezikovnega eksperimenta. Nujno bi bilo slediti tudi vzratnim vplivom mlajših na starejše (Debeljak in Zupan na Šalamuna) in opozoriti, da je od konca sedemdesetih let 20. stoletja literarnozgodovinski vzorec zapleten s sinhronijo raznorodnih tokov, tendenc in poetik. Uporaba starejšega Pogačnikovega besedila ima za posledico, da je poezija intimistov in eksistencialistov primrzjena: njihove zbirke po letu 1970 so sicer navedene kot bibliografske enote, vendar brez tematskih, stilnih in formalnih analiz, tako da so vrednostne oznake kot »vrhunec njegovega ustvarjanja« neustrezne ali imajo omejeno veljavnost. Moteča je tudi konceptualna zasnova celote: pomembni pesniki iz zamejstva in izseljenstva še niso integrirani in ostajajo v Sloveniji skoraj neznan, razumljeni kot paralelna, reducirana in zamudniška pojavnost, brez ontološko-etičnih, jezikovnih in prostorskih posebnosti, ki so jih detektirali Marija Pirjevec, Miran Košuta in Silvija Borovnik. Pogačnikovo poglavje Književnost v zamejstvu in zdomstvu ne odseva dejanskega stanja, npr. preboja iz obrobja v središče, ki se je v osemdesetih letih posrečil mladim pesnikom z avstrijske Koroške.¹

Posledica dvojnega avtorstva je pojmovna neenotnost. Pogačnikova nadredna pojma eksistencializem in strukturalizem zabrišeta tok postsimbolizma in postekspresionizma, ki sta sooblikovala kritično, alienativno, temno fazo zrelega modernizma (Božo Vodusek, Jože Udovič, Edvard Kocbek). Za radikalno fazo modernizma, ki jo Pogačnik imenuje strukturalizem, uvaja Poniž pojma konkretna in vizualna poezija, medtem ko zadnjih petindvajset let 20. stoletja pokriva z ohlapno definiranimi oznakami lingvizem, novi formalizem, generacija okoli šestdesetih, postmoderna kot projekt in projekcija, ki delno zaznamujejo tokove, delno časovne faze in delno generacije. Uvrstitve nekaterih avtorjev delujejo arbitrarno: Majda Kne naj bi kljub filmsko kadriranim okruškom, metonimičnim zamenjavam, drži začudenja, nedoločenemu in razpršenemu lirskemu subjektu sodila v novi formalizem, in sicer ob Borisa Novaka, Milana Kleča, Milana Vincetiča in Jureta Potokarja; Jurij Kovič, »ki uveljavlja dosledna načela formalistične poetike« (POGAČNIK 2001: 138) pa je priključen generaciji, rojeni v začetku šestdesetih let. Nepojasnjeno je razmerje nadrednosti oz. soorednosti teh klasifikacijskih pojmov s t. i. ludizmom, saj prav suverena igra povezuje vizualni in semantični eksperiment konkretne poezije z bolj esteticističnim formalizmom.

Še posebej odprto je vprašanje teoretske utemeljitve postmodernizma, ki ima v Liriki zelo različne pojavne oblike in nedoločen časovni obseg. V Šalamunovi poeziji od leta 1985 naprej označuje drobljenje podob, fragmentarne in nesklenjene zgodbe, ne pa zamenjavo svobode z ljubeznijo, globinsko zavezo pesniški transcendenci, vsrkavanje tuje poezije in enciklopedičnost, ki jo dela za svetovno relevanten pojav. Pri Grafenauerju (*Odtisi*, 1999) je postmodernistično kroženje okoli neizrečenega težišča, iskanje poti, odmikanje in poigravanje s pojmi, ne pa palimpsestno reliefna in labirintična struktura. Pri Ivu Svetini (*Glasovi snega*, 1993) je postmodernistično občutje breztemeljnega, v nič ujetega človeka, ne pa sklicevanje na budizem, preseganje dualizma, etično samospraševanje v luči smrtnosti. V *Sonetih* (1989) Milana Jesiha se »v rezoniranju postmoderni subjekt suvereno dotika vsega, kar lahko poi-

¹ Janko Ferk, Jani Oswald, Maja Haderlap in Fabjan Hafner v obnovljeni reviji *Mladje*.

menuje» (POGAČNIK 2001: 124), čeprav so največje novosti hibridizacija vzvišenega in banalnega, citatnost in simulacija sentimenta. Nesporno postmodernistični naj bi bili poetiki Alojza Ihana in Aleša Debeljaka. Pri prvem fragment namesto velike zgodbe, razpršena podoba sveta namesto kolektivne zavesti. Vendar Poniž ne opazi njegove razgraditve stereotipov, spodmaknjenih razmerij moči, ironije do eksaktnega mišljenja, paradokсне poante parabol v prozni govorici. Pri drugem je postmodernizem doživetje subjektove biti in sveta v praznem, neodmevnem, labirintnem svetu, estetika citatnosti in fragmentarnosti, fluidna zavest in fragmentirani svet. Je morda postmodernistično tudi tematiziranje medijev, govoric, kodov, vizualni simulakrum klasičnih oblik, nostalgичno-melanholična drža subjekta, ki je prikrito navzoč v sinkdochah ali le kot konvencija lirskih izjav?

Če se ob Pogačnikovem delu sprašujemo o veljavnosti zaprtih interpretacij polivalentnih simbolnih besedil,² pa Ponižev del priča o strahu pred interpretacijo, pomanjkanju vsebinskosti, kot je dotikanje eksistencialnih, erotičnih, spominskih, kognitivnih, jezikovnih, kulturno-umetnostnih in medijskih problemov. Sodobna poezija ni brez prepoznavnih, čeprav težko ujemljivih razpoloženj, čustev, zaznav, izkušenj in perspektiv lirskega subjekta, ne glede na stopnjo depersonalizacije, razcepljenosti, ontološke negotovosti in pomnožene identitete. Tako je Šalamun zakoličen v destrukcijo ideologij, parodijo in kombinatorično igro, zanemarjeni pa so njegova slutnja, divinizacija pesnika-medija, vernika v nesmrtnost duše, bojevnika zoper ponižnost, poetika kaosa, gibljivosti, večjezičnosti, ki bralca začudi, pretrese in osvobodi pritiska realnosti z magijo poezije. Pogačnikovo vrednotenje in analiza sta včasih izluščena iz manj reprezentativnih besedil in spregledane so pomembne semantične in stilne razsežnosti (npr. čarobno fantastične podobe, elegičnost, resnobni boj za svetlobo nasproti smrti, niču, pozabi, trpljenju in nesmislu pri Udoviču). Spregledi se vrstijo tudi pri Ponižu, naj zadošča nekaj primerov. V Jesihovih soneatih zanemari mojstrsko kompozicijo, sproščene in bogate rime, sveže besedotvorje, inovacije v ritmu jambskega enajsterca. Pri Vincetiču ne zazna regionalne identitete, humorja, ironije, burleskni in kičastih banalnih prizorov. Za Aleša Štegra naj ne bi bile odločilne temne podobe, rane, razcefran notranji svet, razcepljenost, hrepenenje po zlitosti, harmoniji, miru, preigravanje imaginarnih podob.

Študijska uporabna vrednost *Lirike v Slovenski književnosti III* je potemtakem le delna, saj noben kriterij sistematizacije, interpretacije in razvojne vrednosti ni uresničen dosledno in v celoti. Predstavitev je sicer enako odprta vsem generacijam in poetikam, vendar je brez recepcijskega vidika, s katerim bi lahko pojasnili, katera dela so bila v nekem času zanimiva, šokantna, kontroveržno interpretirana in katera so še danes duhovno in doživljajsko blizu strokovno oblikujočemu se bralcu ali že izoblikovanemu poznavalcu.

Skoraj sočasen je impozanten avtorski projekt Denisa Poniža v monografiji *Slovenska lirika 1950–2000* (2001), ki na 327 straneh predstavi 70 pesnikov; začenja z rojenimi v začetku 20. stoletja in sega do mladih z rojstnimi letnicami od 1965 dalje. V primerjavi s *Slovensko književnostjo III* je 18 novih pesnikov in 5 izpuščenih. Primerjalni prednosti dela sta, da se z enako pozornostjo posveča slovenskim pesnikom vseh regij, držav in kontinentov ter presega predhodne ideološke izključitve, tj.

² Prim. razlago Strniševe pesmi *Inferno* na str. 93.

dosežke politične emigracije (Tine Debeljak, France Papež, Karel Vladimir Truhlar, Vladimir Kos).

Množica heterogenih poetik in velikanskih opusov je kronološko razdeljena v sedem enot: 1. Povojna lirika med revolucionarnim zanosom in osebno stisko (1950–1953), ki pokrije 16 pesnikov (tudi Truhlarja s prvencem iz l. 1958); 2. V navzkrižju pomenskih struktur (1953–1960) zajame namesto 12 pesnikov (tudi Makarovičevo s prvencem iz l. 1964); 3. Polifonija estetskih in idejnih pesniških izrazov in oblik (1960–1966), v kateri so med 14 pesniki trije s prvencem iz let 1968–69 (Vogel, Kravos, Kokot), po eden iz 1974 (Pregarč) in 1978 (Januš). 4. Vprašanje lingvizma, ludizma, karnizma (1966–1975) je središčno za poezijo 6 pesnikov.; 5. Sedemdeseta leta (1970–1977) so za 2 pesnika v znamenju konkretne poezije (Ivan Volarič-Feo, Matjaž Hanžek), za 7 drugih pa »konec modernizma ali začetek postmodernizma«. 6. Leta 1977–1980 so za 9 pesnikov označena kot »novi formalizem in prihod postmodernizma«, čeprav Vincetič, Oswald, Kovič, Ihan, Vidmar, Haderlap svoje zbirke objavijo šele sredi osemdesetih let. 7. Postmodernizem se uveljavi (1985–) pri štirih najmlajših, samo da Šteger in Hudolin na začetku zaostrita podobe temnega modernizma.

Pregled kazala zbujajo pomisleke glede prelomnic in kriterijev za uvrstitev v določeno skupino/fazo: estetska različnost Pibernika ter Geistra in Zagoričnika je prevelika, dejansko jih povezuje le čas izida njihovih prvencev. Ker tudi predstavitev pesniških opusov sledijo daljšemu individualnemu razvoju, v katerem je izhodiščna struktura presežena, so pripisi še bolj problematični. Toliko bolj, ko preberemo, da lahko zaradi vpliva na mlajše »sedemdeseta leta brez zadrege poimenujemo 'Šalamunovo obdobje'« (PONIŽ 2001: 160).

Največji vrednostni premik glede na predhodne ocene modernističnega preloma je viden ob pesnikih, ki so dirigirani kolektivizem in aktivizem prvih let po drugi svetovni vojni zamenjali za »sentimentalni humanizem«, saj so večji estetski preboj v breztemeljni subjektivizem dosegli v zapoznelih objavah starejši Kocbek, Udovič, Vipotnik in pred tem že Vodusek. Tudi glede na predvojne estetske norme zbirka *Pesmi štirih* (1953) ne pomeni odmika, upora uradnemu kanonu, kritičnosti, destruktivnosti in svetovljanskosti. V zasledovanju avtonomizacije in skepse do nacionalnih projektov in političnih utopij avtor izpostavlja razkrivanje političnih tabujev (Snoj, Zajc, Strniša, Grafenauer; izpuščen je Udovič), tudi tam, kjer so šifrirani s hermetičnimi, polivalentnimi podobami, nevtralnega stališča pa ne izpričuje niti v zvezi s pesniškim odporom do antropocentrizma. Zaradi ekstenzivnosti in panoramskega pregleda skozi vse zbirke pesnikov so literarnovedne oznake splošne in abstraktne. Ob standardnih literarnoteoretskih terminih, ki so včasih rabljeni neprecizno (npr. zaumnost za iracionalnost), so stanja lirskega subjekta opisana z izrazi iz psihologije (razočaranje, dvom, resignacija, stiska, strah, groza), idejno-tematske oznake pa izvirajo iz filozofije (eksistenca, nihilistično zanikanje, metafizika, transcendenca, absurd, bit, resnica, logos, ideal, ideologija, antropocentrizem, substancialna podlaga), etike (zlo, laž, svoboda, morala), religije (odrešitev, eshatologija) in sociologije (aktivizem, kolektivizem, totalitarizem). Morda je to posledica dejstva, da je Poníž pesnike najprej presojal kot kritik, zagovornik modernizma in odličen razlagalec vizualne in konkretne poezije. Pesniki, ki so že obveljali za jedro modernističnega kanona, so pretvorjeni v vsebinsko-stilne antonomazije za oznako drugih pesni-

kov³ ali kot tautologija.⁴ Na nekaterih mestih zanesljive oznake nadomeščajo ohlapne eseske ali kritiške.⁵ Mapiranje izmuzljivih sporočil je ilustrirano s številnimi citati odlomkov in krajših besedil, v katerih je zaznati tudi bolj določene ali celo drugačne pomene od imenovanih,⁶ pogosto pa »branje od blizu« nadomeščajo pomenljivi naslovi besedil in razdelkov, napačno imenovanih cikli. Zanesljivejši so opisi postopkov in oblik. Bistvene inovacije so sproščanje klasičnih verzni vzorcev in kitičnih oblik, kršenje pravopisnih pravil, deljenje besed, vizualna razsežnost teksta, nova glasovno-semantična ujemanja in individualni verzni ritmi, prenos, preoblikovanje in posnemanje tradicionalnih oblik in žanrov, prozna pesem, strukturiranost cikla in knjige kot celote. Skozi formalne vidike avtor razbira odklone od tradicije in njeno zavestno izrabljanje. Žal tega poteka ne spremlja tudi natančnejše opazovanje polivalentnih podob ter iger z logiko skladnje.

Za monografijo je značilen individualni avtorski pristop, ki se malo ozira na dotedanje literarnozgodovinske sistematizacije. Osrednji »tok« sodobne slovenske lirike v poznih šestdesetih in zgodnjih sedemdesetih letih opredeljuje s štirimi smermi, ki se ne prekrivajo z literarnimi tokovi: 1. smer presega človeško ujetost v končnost in minljivost, jo prezira in zanika. Svet postaja korelat jezika v svoji goli, prazni, nikomur zavezani in na nič odtisnjeni resnici (Zajc, Taufer, Makarovič in nekateri mlajši, nov zagon v delu postmoderne lirike Debeljaka, Zupana, Štegra). 2. smer izhaja iz spoznanja, da sta svet in človek nič, zato pesniški jezik lahko zaznamuje le gole lupine, obrise, sence in votle odmeve tega nič in se predaja osvobojeni igri (Šalamunova smer, ki postane v sedemdesetih letih vodilna, inspirativna za mnoge mlajše). 3. smer skuša odkriti in na novo upesniti magijo besed, išče pozabljene in skrite pomene, izstopa iz sveta, kakor-je, v svet, kakor-bi-lahko-bil (Svetina, Jesih, Novak in mlajši). 4. smer odkriva v poeziji filozofskemu komplementaren diskurz in ta diskurz estetizira (Andrej Medved, Vladimir Gajšek, Jure Detela in Vladimir Memon). (PONIŽ 2001: 101) Tovrstne vezi in sorodnosti, ki delno nadomeščajo pojem »vpliva«, so upravičene, če sprejmemo imanentni pristop in se ne oziramo na širši umetnostni kontekst, če zanemarimo eksistencialna ozadja, programske samorazlage in refleksije, ponotranjanje prevodne poezije in aktivno prisvajanje tujih poetik ter se hkrati odrečemo literarno-likovnim in literarno-glasbenim paralelam. Namesto zakonitega mreženja kontekstov, diskurzov in literarnih praks se spletajo skoraj poljubni vzorci v navidezno neodvisnem polju. Brezmejno svobodo uresničevanja pesniške biti zamejuje predvsem (politična) ideologija, a ta nima jasno določenega položaja v literarnem sistemu. Če je lirika njena negacija in alternativa, manjka opo-

³ Prim. kocbekovska pesem (Branka Hofmana, Ervina Fritza), zajčevski in šalamunovski svet *reči* (pri Miroslavu Košuti), zajčevska *jalova setev* (pri Pičniku).

⁴ Strniševe *Škarje* so »zgrajene na čistih strniševskih podobah« (PONIŽ 2001: 115); Jesihova zbirka *Usta* ima 'jesihovske' humorne, zbadljive in iskriče domislice, 'jesihovski preskok' iz resnega v neresno« (prav tam: 259).

⁵ Prim. »pesem [je] zgolj odtis nečesa, kar v pesem samo ne more stopiti in ostaja skupna zavest avtorja in njegovega bralca« (prav tam: 143); »Janušu se pesnjenje kaže, razkriva in odstira kot nenehna igra med prikritostjo resnice poezije in njeno razkritostjo.« (prav tam: 201).

⁶ Zelo konkretna, avtobiografska, emocionalno dinamična Šalamunova zbirka *Balada za Metko Kraševce* je opisana kot »pesmi kot niz svobodnih asociacij, pripetih na 'pomenski nič' in jezikovno avtonomijo« (prav tam: 171).

zrilo, na katere pesnike se je bilo mogoče sklicevati pri emancipaciji in zamenjavi družbenega režima in kateri so pri tem s svojo ustvarjalno izkušnjo soustvarjali podlage za slovensko osamosvojitvev.

2 Zbirke razprav in monografske študije

Kot nadomestek sintetičnih literarnozgodovinskih priročnikov izhajajo zbirke razprav in študij, ki so bile najprej spremne besede ali prispevki na strokovnih srečanjih. *Sprehodi po slovenski poeziji* (2003) Irene Novak Popov 18 razprav razvršča v tri kronološko urejene sklope: v prvem so analizirane tematske, semantično-oblikovne razsežnosti posameznih opusov (med sodobnimi Kocbek in Kovič) ali samo ključne zbirke in pesmi (Strniševa *Želod*). Od mikroravni metafore, paradoksa, zvrstno-vrstnih in žanrskih izbir se vzpenjajo v estetske, filozofske in duhovne predstavitve. V drugem delu so problemske študije s sintetičnim in tipološkim pregledom na prezrte in podcenjene pesnice, analize besedilnega prostora in lirskega časa, razvoj vizualne imaginacije, problem maske in identitete, pesniški odzivi na bližnje vojne in ključna tema modernizma: refleksija pesniškega jezika. V zadnjem delu je predstavljen najbolj kontinuiran žanr soneta skozi vidik izbire, organizacije in inovacije v metafori. Strukturnistične in semiotične analize prehajajo v celovitejši besediloslovni in duhovnozgodovinski pristop, ki v posameznih analizah odkriva zgodbo stalnic in metamorfoz.

Zven in pomen (2005) Borisa A. Novaka je zbirka razprav o slovenskem verz, ritmu, kitičnih oblikah in glasovnih figurah, prestopa pa tudi v globlja poetološka, zvrstna in estetska vprašanja (razmerje jezik in stvarnost, semantika forme). Začenja pri temeljnem modelu, Prešernovem sonetnem vencu in romantični pesnitvi, sledijo prelomi med vezano besedo in prostim verzom (pri Preglju, Kosovelu in Kocbeku), najobsežnejši del pa je posvečen sodobnim pesnikom; od Koviča in Zajca do Debeljaka in Vidmarjeve. Dragocene so razprave o redkeje obravnavanih ustvarjalcih (Andrej Brvar, Ivo Svetina, Berta Bojetu, Josip Osti), sicer pa ob primerjalnih vidikih, opisu oblik in žanrov vsakega pesnika umesti v imaginarno kontinuiteto stopnjevanja in usihanja modernizma.

Fragmenti o celoti Matevža Kosa (2007) so izrecno brez pretenzije zgodovine pesništva. Taka celota ni več dostopna, ostala je le vrsta delcev, umanjala je tudi avtoriteta središča, samoutemeljujoči subjekt literarnovednega govora. Avtor se odpoveduje popolni bralski prisvojitvi, zaveda se nedokončnosti vsake razlage, ki jo lahko legitimno nadomesti drugačna. Stanje po strukturalizmu zaznamuje skepsa o dokončnih formulacijah, ki pesniška sporočila omrtviči. Enako velja za periodizacijske oznake, »poimenovalne približke« (avantgarda, modernizem, postmoderna literatura, novi intimizem), ki imajo omejeno popularnost. Zgodba 20. stoletja je razpeta med Podbevškom in Kosovelom iz dvajsetih let, z recepcijskim nadaljevanjem do danes, na sredini vstopi Taufer, za njim Dekleva in Jesih, na koncu stoletja Zupan ter plejada mladih iz antologije *Mi se vrnemo zvečer*, ki jim zaradi raznovrstnih poetik ni mogoče nadeti skupinskega nadoznačevalca. Kosovo odprto in inovativno branje spremlja rekonstrukcija obsežnih delov odločilnega družbenega in literarnega

konteksta, kar povečuje hevristično vrednost formulacij. Filozofska podlaga branja niso le maksime iz dela prelomnih mislecev (Platon, Descartes, Hegel, Nietzsche, Heidegger), ampak je erudicija rabljena kot precizno razlagalno sredstvo za pojem romantičnega, modernega in postmodernega subjekta.

V fragmentih predstavljena in z novimi teorijami utemeljena literarna zgodovina živi v redkih objavljenih disertacijah in magisterijih. Darja Pavlič se je habilitirala z delom *Funkcije podobja v poeziji K. Koviča, D. Zajca in G. Strniše* (2003). Na podlagi konceptualnih orodij, preskušanih na nemški poeziji, je izdelala model za opazovanje metafore v poeziji. Semantična inovacija vzpostavi kompleksno izotopijo, na novo ustvari področje, ki ga zunaj take rabe ni mogoče ubesediti. Da bi ga bralec dojel, mora pritegniti neposredno sobesedilo, druga besedila avtorjevega opusa, sočasne in predhodne estetsko-idejne rešitve, tudi iz prevodne poezije, in ikonografske kode iz kulturnega izročila. V naslovu poudarjeno podobje niso le dominantne metafore in metaforične verige, ampak tudi simboli, spremljava podrejenih figur in dobesednega okolja. Za moderno poezijo so značilne razpredena, absolutna metafora in referencialna anomalija z nenavadnimi ekspresivnimi učinki. Skozi bistvene funkcije podob, kot so tekstna (z naslovnimi, integralnimi in metaforami v verigah), tematska (nakazovanje, poglobljanje, šifriranje sporočila) in stilna (patos, dekor, deskripcija, fantazijskost, refleksivnost), je avtorica izvirno in zanesljivo razčlenila tri ključne pesnike modernizma.

Vita Žerjal Pavlin je v monografiji *Lirski cikel v slovenski poeziji 19. in 20. stoletja* (2008) raziskala pesniški cikel kot drugotno, nadpesemsko strukturo, ki razširja meje besedilnega sveta, medbesedilno osmišlja avtonomne smisle posamezne pesmi in generira nov semantični potencial celote. S kriteriji besedilne kohezije, koherence in verzno-kitične oblike je poleg lirskih ciklov opazovala tudi »mejne primere«, pesnitev, večdelna pesem in sonetni venec. Analizirala je vzorčne primere pri starejših pesnikih, nato pa tiste sodobne, ki se nagibajo v ciklično oblikovanje: Zlobec, Pavček, Cundrič, Novak v sonetne cikle in vence, Taufer in Strniša k večdelni pesmi. Krajše cikle so oblikovali Kovič, Makarovičeva in Mokrin Pauer, najbolj disciplinirano zgrajena knjiga, totaliteta montiranih fragmentov pa je zbirka *Konstelacije* Saše Vegri. Tematsko sporočilo cikla se uresničuje v paradigmatskih (paralelnost, variantnost, mozaičnost) ali sintagmatskih (kavzalnih, dinamičnih, stopnjevalnih, sklepalnih) vezeh med enotami cikla. Za modernistično ciklično oblikovanje (Taufer, Zajc, Šalamun) je bolj značilna paradigmatska struktura, saj se »načelo montaže prenese tudi na ciklično raven« (ŽERJAL PAVLIN 2003: 185), tako da seva večpomenskost, raznosmernost perspektiv, nehierarhičnost, fluidnost lirskega subjekta in fragmentirano realnost. Vračanje k sintagmatsko komponiranemu ciklu sonetov in sonetnemu vencu sredi osemdesetih let deluje kot znamenje opuščanja radikalnega modernizma.

Monografija Metke Lokar *Podobe neizrekljivega* (2010) je zgodovinski pregled vizualne poezije. Ob slovenskih primerih opozarja na seznanjenost umetnikov (to so člani skupine OHO, Zagoričnik, Aleš Kermauner, Hanžek, Geister, Vojin Kovač-Chubby) z evropskim in svetovnim dogajanjem, aktivno sprejemanje tujih spodbud, prilagoditev individualnim težnjam in posebnostim slovenščine. Ilustrativno gradivo predstavlja zgodovinski razvoj vmesnih, multimedialnih oblik, ki postavljajo pod

vprašaj klasične pojme poezija, verz, verbalni znak in jezik. Likovna poezija je del globinskih duhovnih in estetskih premikov v 20. stoletju. Njeni postopki izpostavljajo substanco jezika kot semiotičnega medija in povečujejo semantično vlogo prostora (strani, knjige), vodijo v abstraktnost, intermedialnost in multimedialno umetnost. Spremenjena narava poezije spreminja način prezentacije (v večavtorskih zbornikih, revijah, avtorskih knjigah, razstavnem prostoru) ter način percepcije in vrednotenja. Spreminjajo so se tudi odnosi med umetnostmi, razmerje med tradicionalno poezijo ter inovativno avantgardno umetnostjo (nemimetično, konceptualno, raziskovalno, eksperimentalno, intelektualno, konkretno in objektno, nadnacionalno).

3 Interpretacije

Slovenska literarna veda ne premore več polihistorijskih genijev, ki bi bili zmožni obvladati eksplozijo celotne ustvarjalnosti,⁷ zato se kot primerna oblika kažejo skupinski/timski projekti s krovno temo. Odmeven in kvaliteten projekt je organizirala revija in založba Nova revija v obliki zbornikov Interpretacije, posvečenih izbranim umetnikom. Urednik projekta Niko Grafenauer je profiliral namen: »literarno kritična in teoretska obravnava mišljenja in pesništva«, »čim bolj kompleksna predstavitev opusa«, »vrednostni kvalifikativi, ki so neizogibni za oblikovanje kritične zavesti o naši sodobni literaturi in publicistiki« (zavihek). Med pesniki so *Interpretacije* pokrile naslednje: Gregor Strniša (1993), Dane Zajc (1995), Jože Udovič (1997), Kajetan Kovič (2001). Pri Edvardu Kocbeku se je zaradi heterogenega gradiva, družbenih vlog, položajev in usode osebnosti koncept razširil. Zbornik o njem *Krog navznoter, krog navzven* (2004) so napisali raziskovalci drugih humanističnih ved in poeziji je posvečenih le 6 razprav od 33; največ predvojni zbirki *Zemlja*.

Odlika Interpretacij je teoretsko-metodološki pluralizem, osvetlitev raznovrstnih vidikov – od spominsko-biografskih do verzno-oblikovnih – poleg poezije so predstavljeni otroška in mladinska ustvarjalnost, dramatika in proza pesnikov ter prevajalski dosežki. Interpretacije osvetljujejo grotesknost, mitskost, podobje, metafore, paradokse, naravo, erotiko, iskanje absolutnega. Uredniki so vključili neznana biografska dejstva, pisma in intervjuje, ki olajšujejo vstop v mnogopomenska pesniška besedila, po načelu, ki ga je zapisal Zajc: »Med pesmimi in življenjem pesnika vidim zelo tehtno povezavo« (ZAJC 1995: 15). V skladu z naslovnim konceptom je malo razprav, ki opus umeščajo v »zgodbu« na podlagi estetskih tendenc in pojavitev v določeni skupini, najti je fokusiranje na eno samo Strniševo in Zajčevo pesem, cikel ali zbirko, v interpretacije Udoviča in Koviča pa opazneje vstopa opazovanje v časovni razvojni dimenziji.

Med pisci prevladujejo tisti, ki so se formirali na Oddelku za primerjalno književnost in so učenci in nadaljevalci mišljenja Dušana Pirjevca. Mnogi kot kritiki, esejisti in pesniki soustvarjajo *Novo revijo* (Denis Poniž, Milan Dekleva, Ivo Svetina, Niko Grafenauer, Iztok Osojnik) ali delujejo kot profesorji in raziskovalci (Marjana Kobe, Marjan Dolgan, Boris A. Novak, Vid Snoj, Vanesa Matajč, Tone Smolej, Darja

⁷ Pred nekaj desetletji so se vsakoletne objave izvirmih zbirk štejele v desetinah, v zadnjem desetletju pa že v stotinah.

Pavlič). Sledijo slavisti in slovenisti (Drago Bajt, Marko Juvan, Marko Stabej, Milena M. Blažič, Igor Saksida, France Pibernik, Irena Novak Popov), pesniki vrstniki (Pavček, Taufer, Snój), filozofi (Taras Kermauner, Tine Hribar, Vladimir Truhlar, Aleš Debeljak), dramaturgi in teatrologi (Malina Schmidt Snój, Vinko Möderndorfer, Tomaž Toporišič) ter prevajalci (Janez Gradišnik, Janko Moder, Štefan Vevar). Kozmopolitsko dimenzijo so prispevali redki tuji poznavalci.⁸ Zaradi strukturiranih bibliografij (Martin Grum, Matjaž Hočevár, Borut Osojnik) zborniki pridobivajo na študijski pomembnosti, brez navedenk strokovne literature in povzetkov pa so bliže (filozofskemu) dialogu s poezijo.

4 Izbrane in zbrane pesmi

Povsem drugačno zasnovó, pomen in implicitnega naslovnika imajo avtorske antologije, pospremljene s študijami v zbirki Kondor in ponatisih v zbirki Klasiki Kondorja. Zaznamujejo namreč stopnjo v procesu kanonizacije: odbiranje najpomembnejših med priznanimi in utrjevanje reprezentativnih tekstov. Nekoč so razširjale obzorje gimnazijcem, danes jih uporabljajo univerzitetni študenti slovenske književnosti. Med sodobnimi pesniki so bili z izborom pesmi počaščeni Kovič (1992), Zlobec (2003), Menart (2009), Zajc (1984), Strniša (1989), Taufer (1994), Makarovič (1998), Šalamun (1993), Grafenauer (1996), Fritz (1999), Jesih (2001), Dekleva (2007), Novak (2006). Kot pisci spremnih študij se pojavljajo kritiki (Aleksander Zorn, Peter Kolšek, Tea Štoka, Alenka Jovanovski), pesniki (Josip Osti) in literarni zgodovinarji (Matjaž Kmecl, Boris A. Novak, Matevž Kos, Vid Snój). Pesnikov opus razgrinjajo razvojno, tematsko, oblikovno, stilno, tudi tam, kjer še nastaja in se transformira. Navadno pritegnejo tudi družbeno-kulturni kontekst, upoštevajo bistvene eksistencialije in metapoetološke izjave (refleksivnih) pesnikov. Celovite predstavite vključujejo recepcijo, ne da bi izbranice eksplicitno vrednotile. Vrednotenje je prikritó navzoče v afinitetah in osebnih zvezah (Novak do Zajca), v generacijski bližini (Kmecl in Menart, Kolšek in Jesih), v strokovnem vznemirjenju (Štoka ob Grafenauerju) in občudovanju (Osti do neizprosne soočanja s smrtjo pri Makarovičevi in metamorfoz erotike pri Zlobcu) ali v prepričanju o izjemnem razvojnem pomenu (Kolšek o Strniši, Kos o Tauferju in Deklevi). Spremne študije imajo velik informacijski in razlagalni potencial, ki ga je mogoče nemudoma preveriti z lastnim branjem. Da so pomembna poglavja literarne zgodovine v nastajanju, je videti iz citiranosti v specialističnih raziskavah in upoštevanju v poznejših interpretacijah. Skozi Kondorjeve izbore je mogoče zaznati tudi, kdaj je bil neki sodobni pesnik povzdignjen na slovenski Parnas.

Ker sodobni pesniki še nekaj časa ne bodo uvrščeni v najelitnejšo izdajo klasikov, Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev (izjeme so Truhlar, Kocbek in Udovič), in ker zgodnjih zbirk že dolgo ni na tržišču, se je podjetna Študentska založba lotila izdajanja zbranih pesmi klasikov modernizma. Začeli so s tistimi, brez katerih je

⁸ Richard Jackson, *O naših mitih proti strahu: Poezija Daneta Zajca*; Henry R. Cooper Jr. z bio-bibliografskim geslom Kajetan Kovič iz *Dictionary of Literary Biography*, 181, *South Slavic Writers since World War II*, ur. Vasa D. Mihailovich, Detroit, 1997.

sodobna poezija nezamisljiva: Strniša (*Zbrane pesmi*, 2007), Zajc (*V belo*, 2008), Kovič (*Vse poti so*, 2009), Šalamun (*Kdaj*, 2010), Grafenauer (*Diham, da ne zaide zrak*, 2010), Jesih (*Zbrane zbirke*, 2012). Levji delež pri urejanju in pisanju spremnih študij ima pesnik in esejist Aleš Šteger. S pretanjenim dialogom je opremil Strnišo (dokončno utrdil pomen pesniške kozmogonije, ki z vesoljsko zavestjo izstopa iz antropocentričnega racionalizma); Zajca (prebral skozi negativno teologijo, horizont absolutnega, derridajevsko večglasno izrekanje, sevanje mistične beline skozi temo, izbranost šamana); sfingično skrivnostnega in resnobnega Grafenauerja (skozi Rilkeja, Mallarméja, Celana ter skozi pesnikove avtopoetološke eseje o neizrekljivi biti, izmuzljivosti absolutnega, palimpsestni in labirintični teksturi). Boris A. Novak je v prezentaciji Koviča poudaril simbolistične postopke in zvestobo klasičnim verzno-kitičnim oblikam v poetičnem jeziku, ki deluje naravno, in ob tem v skladu s splošnim obratom k tradiciji izrazil skepso do apologije prostega verza. Vrednost spremnih besed je povzemanje in poglobljanje vednosti, odkrivanje neopaženih razsežnosti zaradi vpletanja novih primerjav in premikanje vrednostnih poudarkov. Najdebelejša je Šalamunova knjiga z izborom iz 40 zbirk, zgodnjimi besedili zunaj prvenca in novimi pesmimi. Njena posebnost je šest (ponatisnjenih) zapisov o Šalamunovi poeziji; treh slovenskih in treh tujih avtorjev. Ivo Svetina spominsko obnavlja ozračje ob izidu pesmi v *Naših razgledih* in beleži subverzivni učinek zbirke *Poker* s pomočjo Pirjevčeve maksime o koncu »prešernovske strukture«: »Šalamun je [...] obudil uspavani in omrtvičeni slovenski poesis, ki je vse nebivajoče in neobstoječe spreminjal v bivajoče in obstoječe« (SVETINA 2010: 912). Taras Kermauner se ob paradoksih iz zbirke *Maske* sprašuje o pesnikov veri (metafiziki z Logosom), nihilizmu (neesencialnemu kodu zamenljivih znakov) in osebni identiteti. V premisleku vrstnika, umetnostnega zgodovinarja Tomaža Brejca, iz druge izdaje *Pokra* (1989) je pesnik označen z izrazi eleganca, mobilnost, hitrost, elitno znanje, očiščevalno delo z besedami, metonimična kontigviteta, življenje in govor zdaj, imaginarna in realna svoboda, ki je vzorec za preživetje modernega človeka. Še posebej zanimivi so pogledi od zunaj, pričevanja prevajalcev, kritikov in pesnikov. Ameriški pesnik Joshua Beckman, se je brez znanja slovenščine srečen preselil v drugega in ob tem namesto zgodovine doživel umetnost prisotnosti, ki »je na sebi in po sebi največja potrditev življenja.« (BECKMAN 2010: 970). Makedonska pesnica Katica Ćjulavkova strne lastnosti v podobno formulacijo: »kaže silno voljo in moč po prisotnosti v pesniškem svetu/sliki sveta tukaj in zdaj« (ĆJULAVKOVA 2010: 978). Mobilnost razlaga kot stremljenje k ustvarjalni drugačnosti, ki se z lahkoto umešča v mednarodne sisteme pesniških vrednot in v njih deluje kot prepoznavna identiteta s silnim individualnim pečatom. Drugačen pogled od slovenskih izraža ameriški kritik Kevin Hart, ki v poeziji *Praznika* in *Balade za Metko Kraševca* vidi mnogoterost, prisotnost otroškega ugodja, poetično razširjanje izkušnje, raziskovalno potovanje in tveganje nepredvidljivega, iskanje načinov uresničevanja presežka, ki našo izkušnjo zbega.

5 Literarna kritika

Merjenje sprotnega literarnega utripa se odvija v revijalnih in časopisnih kritikah, ki beležijo vstopanje novih pesnikov in vznemirljive zbirke starih znancev, čeprav se

periodika kritiki odreka ali ji krči obseg. Verodostojni ocenjevalci so pogosto pripadniki istega kroga (revije, založbe) in generacije kot tvorci objektov presoje. Prenos iz trenutne sočasnosti v daljše trajanje si drznejše najbolj pronicljivi in duhoviti z objavo serije kritik v knjigi, s čimer se upirajo marginalizaciji kritiškega pisanja. Zapise o relevantnih zbirkah so v zadnjem času zbrali Tea Štoka: *Prevara ogledala*, 1994; Matevž Kos: *Kritike in refleksije*, 2000; Peter Košek: *Lepa točajka*, 2003, Urban Vovk: *V teku časa*, 2002, *Kruh zgodnjih let*, 2006; Brane Senegačnik: *Paralipomena poetica*, 2004. Razen *Prevare ogledala*, ki je izšla pri eni prvih privatnih založb in že z naslovnim toposom označila zasledovanje premikov v postmoderno, je vse naslednje izdalo Literarno-umetniško društvo Literatura, ki izdaja literarno esejistiko in teorijo, v zbirki Novi pristopi. Zbirke kritik pomagajo pri razgledovanju po bohotnem teritoriju, ki ga literarni zgodovinar ne more opazovati z refleksivno distanco in zaradi individualiziranih govoric urediti v konsistenten sistem. Mlada kritika obravnava mlajše, nekanonizirane avtorje, ki participirajo v družbi tranzicije in umetnosti postmoderne dobe. Vpeti so v kontekst spremenjenih socioloških, ekonomskih, tehnoloških parametrov, ki delujejo na literarni sistem. Kritiki tako ne uporabljajo samo filozofskega, ampak tudi sociološki diskurz, ki se prilega »uničenemu smislu« sodobne poezije. Spremljevalec devetdesetih let Urban Vovk v njihovi poeziji odkriva realistično in elegično intonacijo, proti koncu tudi himnično razčustvovanost, vračanje k neposredni življenjski izkušnji in resničnosti konkretnega sveta, obnovitev vsebine, dialoškost in citatnost, narativnost in literarno polemičnost. Da kritika pokriva obsežnejši prostor kot literarna zgodovina in reprezentativne antologije, je videti s seznama obravnavanih pesnikov;⁹ le 6 med njimi je zajela na videz izčrpna Poniževa monografija, dogajanje zadnjega desetletja pa bi listo razširilo še za dvajset avtorjev, ki kontinuirano objavljajo v revijah, imajo vsaj dve izdani zbirki pri uglednih založbah, so med nominiranci za nagrade ali celo med nagrajenci in vključeni v nedavne (domače in prevedene) antologije.¹⁰

6 Antologije

Kritiško presojo in popularizacijo družbeno vse manj relevantne poezije¹¹ dopolnjujejo antologije, ki razširjajo kanon in v spremnih besedah prinašajo pomembne uvide o celoti, čeprav ne izhajajo pri osrednjih nacionalnih založbah. Najobsežnejša je antologija slovenske poezije 20. stoletja *Nevihta sladkih rož* (2006) s 103 pesniki in 371 besedili, ki jih urednik Peter Kolšek zajame v dve megastrukturi: nacionalno in

⁹ Ciril Bergles, Matjaž Kocbek, Iztok Osojnik, Tone Škrjanec, Rade Krstić, Robert Titan, Brane Mozetič, Peter Semolič, Jure Potokar, Esad Babačić, Primož Repar, Vida Mokrin Pauer, Maja Vidmar, Alojz Ihan, Barbara Korun, Cvetka Lipuš, Brane Senegačnik, Marjan Strojan, Uroš Zupan, Primož Čučnik, Lucija Stupica, Gregor Podlogar, Miklavž Komelj.

¹⁰ Vid Snoj, Matjaž Pikalo, Tomislav Vrečar, Peter Svetina, Gorazd Kocijančič, Cvetka Bevc, Ivan Dobnik, Marcello Potocco, Stanka Hrastelj, Gašper Malej, Jana Puterle, Alja Adam, Kristina Hočevar, Jure Jakob, Katja Plut, Andraž Polič, Barbara Pogačnik, Andrej Hočevar, Ana Pepelnik.

¹¹ Družbeno relevantnost vede in njenega predmeta ilustrira tudi dejstvo, da je bilo na mednarodnem simpoziju Obdobja Sodobna slovenska književnost (1980–2010) v Ljubljani samo 5 od 59 razprav posvečenih poeziji.

socialno vezano prešernovsko ter avtonomno, subjektivistično, eksistencialistično, metafizično in jezikovno odprto murnovsko strukturo, ki dominira v sodobnosti. Antologijo mlade slovenske poezije 1990–2003 *Mi se vrnemo zvečer* (2004) je uredil, s podatki o 19 avtorjih in spremno besedo opremil Matevž Kos. Samo prezrtim, pozabljenim pesnicam, ki ostajajo na obrobju literarne zgodovine, je posvečena obsežna *Antologija slovenskih pesnic* Irene Novak Popov, ki v drugi (1941–1980) in tretji knjigi (1981–2000) predstavi reprezentativne dosežke stotih pesnic. Praznino, ki je posledica cenzurno-ideološke zamolčanosti, je izpolnila antologija slovenske zdomske poezije *Beseda čez ocean* (2002). Izbral, uredil, s podatki o 25 avtorjih in tehtno presojo zdomskih usod in z zgodovino ustvarjalnosti preseljenih jo je opremil France Pibernik. Tematsko specialna je antologija slovenske erotične poezije *V tebi se razraščam* (2008) Alojzije Zupan Sosič. Njeno težišče je v sodobnosti: »pravi razcvet je doživela [...] po letu 1966« in je »v zadnjih dveh desetletjih postala celo osrednja os sodobne slovenske poezije« (ZUPAN SOSIČ 2008: 169). Teoretski model iz spremne besede omogoča razlikovanje med pornografijo in erotizirano ter erotično pesmijo. Odločilen je način ubeseditve: vrste lirskih situacij, nabor erotičnih izrazov, zgradba stopnjevanja in odlašanja, intenziteta, ki teži v senzualnost. Integralno podobo sodobnosti dopolnjuje antologija sodobne poezije Slovencev v Italiji *Rod Lepe Vide* (2009), izbral, uredil in spremno besedo napisal David Bandelj. Njeni avtorji so pogosto izključeni iz literarnega sistema, ker »se le malo raziskovalcev celostno zanima za ta [...] pesniški korpus« (BANDE LJ 2009: 373). Na podlagi tipologije, ki jo je po Mariji Pirjevec dopolnil Miran Košuta, se piscu spremne besede opusi 42 pesnikov kažejo v razpetosti med domačijsko in svetovljansko naravnanoostjo, ekistencialno jih določa prostor/meja, nekateri se navezujejo na ljudsko in literarno izročilo, drugi z imaginacijo lastnih svetov premagujejo mučno zaznamovanost s preteklostjo.

7 Portreti

Ker zadnji leksikon *Slovenska književnost* datira v leto 1995, je za novejše pojave dobrodošel poljudno-strokovni pregled *Sto slovenskih pesnikov*, ki sta jih v zgoščenih biografskih in literarnozgodovinskih skicah predstavila Franc Zdravec in Igor Grdina (2004). Dodatno študijsko gradivo je tudi zbirka portretov slovenskih književnikov (med 49 je 20 pesniških) *Čarovnija pisanja*, ki jo je pripravila Vladimira Rejc (2005). Portreti so konstruirani iz odgovorov na deset avtoričinih vprašanj pesnikom o ustvarjalnosti in odnosu do jezika, vendar je izhodiščna oblika intervjuja zabrisana. Portretni okvir tvorijo posodobljeni bibliografski in biografski podatki.

8 Učbeniki

Veliko energije gimnazijskih učiteljev slovenščine in univerzitetnih profesorjev je bilo porabljeno za sestavljanje srednješolskih učbenikov za 4. razred gimnazij in štiriletnih srednjih šol, ki po učnem načrtu obravnavajo besedila iz sodobne slovenske književnosti. V učbeniku *Svet književnosti 4* (2003) sta liriko predstavila Janko in Matevž Kos: reprezentira jo 16 obveznih in 10 dodatnih avtorjev s skupaj 33 pe-

smimi. V *Branja 4* (2003) sta Jana Kvas in Irena Novak Popov vključili 39 pesnikov s 104 pesmimi, a v drugi izdaji se je moralo število skrajšati na 33 pesnikov in 66 besedil. V *Berilu 4 Umetnost besede* (2010) je Darja Pavlič sodobno poezijo predstavila s 17 avtorji in 27 teksti. Glede na zastarel, konservativen in neuravnotežen učni načrt, ki poudarja poezijo v matični Sloveniji do leta 1970, je velik dosežek vključitev zamejskih in mlajših pesnikov ter novih pesmi starejših avtorjev. Kvaliteta novih učbenikov z berili ni v preverjenih literarnozgodovinskih dejstvih, ampak v izvirnih pedagoških orodjih. Vprašanja, predlogi za pogovor, razmišljanje, pisanje in raziskovanje dijakom olajšujejo aktiven stik s poezijo in uživanje v razmišljajočem branju. Količina obveznih besedil je v primerjavi s produkcijo v vseh treh (konkurenčnih) berilih le kapljica v oceanu.

VIRI IN LITERATURA

- Darinka AMBROŽ idr., 2003: *Branja 4*. Ljubljana: DZS.
- David BANDELJ (ur.), 2009: *Rod Lepe Vide: Antologija sodobne poezije Slovencev v Italiji*. Ljubljana: Študentska založba.
- Joshua BECKMAN, 2011: Predgovor prevajalca. Tomaž Šalamun: *Kdaj*. Ljubljana: Študentska založba. 967–70.
- Aleš BERGER (ur.), 1997: *Jože Udovič*. Ljubljana: Nova revija (Interpretacije, 6).
- Tomaž BREJC, 2010: Tomaž Šalamun in Julian Schnabel. Tomaž Šalamun: *Kdaj*. Ljubljana: Študentska založba. 941–54.
- Darko DOLINAR, Marko JUVAN (ur.), 2003: *Kako pisati literarno zgodovino danes? Razprave*. Ljubljana: ZRC SAZU.
- Niko GRAFENAUER (ur.), 2004: *Krogi navznoter, krogi navzven: Kocbekov zbornik*. Ljubljana: Nova revija, SM.
- Kevin HART, 2010: Kritika angleških prevodov knjig Praznik in Balada za Metko Kraševca. Tomaž Šalamun: *Kdaj*. Ljubljana: Študentska založba. 957–63.
- Alenka JOVANOVSKE, 2006: Lepota ruševin, premislek o poeziji Borisa A. Novaka. Boris A. Novak: *Dlaneno platno*. Ljubljana: MK. 240–77.
- Taras KERMAUNER, 2010: Pesem o maskah in o nedosežnem bogu. Tomaž Šalamun: *Kdaj*. Ljubljana: Študentska založba. 916–38.
- Katica KJULAVKOVA, 2010: Poetika Šlamun. Tomaž Šalamun: *Kdaj*. Ljubljana: Študentska založba. 973–79.
- Matjaž KMECL, 2009: Pesnik Janez Menart. Janez Menart: *Stihi mojih dni*. Ljubljana: MK. 155–83.
- Peter KOLŠEK, 1989: Balade o svetovjih – komentar. Gregor Strniša: *Balade o svetovjih*. Ljubljana: MK. 153–69.
- , 2001: Podobar in podoba. Milan Jesih: *Verzi*. Ljubljana: MK. 203–26.

- , 2003: *Lepa točajka*. Ljubljana: LUD Literatura (Novi pristopi).
- , 2005: Rad živim. Deset zbirk. Ervin Fritz: *Ogrlica iz rad*. Ljubljana: MK. 237–60.
- , (ur.), 2006: *Nevihla sladkih rož: Antologija slovenske poezije 20. stoletja*. Študentska založba.
- Janko Kos idr., 2003: *Svet književnosti 4*. Maribor: Obzorja.
- Matevž Kos, 1994: Razpokane besede. Veno Taufer: *Nihanje molka*. Ljubljana: MK. 207–29.
- , 2000: *Kritike in refleksije*. Ljubljana: LUD Literatura.
- (ur.), 2004: *Mi se vrnemo zvečer: Antologija mlade slovenske poezije 1990–2003*. Ljubljana: Študentska založba.
- , 2007: Fragmenti o celoti. Milan Dekleva: *Sledi božjih šapic*. Ljubljana: MK. 195–230.
- , 2007: *Fragmenti o celoti: Poskusi s slovenskim pesništvom*. Ljubljana: LUD Literatura (Novi pristopi).
- Metka LOKAR, 2010: *Podobe neizrekljivega: Likovnost v sodobni slovenski poeziji*. Murska Sobota: Franc-Franc (Misel o slovenski besedi).
- Boris A. NOVAK, 1984: Pesem in človek (dvogovor s poezijo Daneta Zajca). Dane Zajc: *Kepa pepela*. Ljubljana: MK. 150–69.
- (ur.), 1995: *Dane Zajc*. Ljubljana: Nova revija (Interpretacije, 4).
- , 2005: *Zven in pomen: Študije o slovenskem pesniškem jeziku*. Ljubljana: ZIFF.
- , 2009: Pesniška spirala Kajetana Koviča. Kajetan Kovič: *Vse poti so*. Ljubljana: Študentska založba. 494–569.
- Irena NOVAK POPOV, 2003: *Sprehodi po slovenski poeziji*. Maribor: Litera.
- (ur.), 2004–2007: *Antologija slovenskih pesnic I–III*. Ljubljana: Tuma.
- Josip OSTI, 1998: Memento mori ali kristalizacija teme smrti v poeziji Svetlane Makarovič. Svetlana Makarovič: *Bo žrl, bo žrt*. Ljubljana: MK. 129–57.
- , 2003: Beseda telesa in telo besede v poeziji Cirila Zlobca. Ciril Zlobec: *Samo beseda sem*. Ljubljana: MK. 195–224.
- Darja PAVLIČ, 2003: *Funkcije podoba v poeziji K. Koviča, D. Zajca in G. Strniše*. Maribor: Slavistično društvo (Zora, 22).
- idr., 2010: *Umetnost besede: Berilo 4: Učbenik za slovenščino – književnost v 4. letniku gimnazij in štiriletnih strokovnih srednjih šol*. Ljubljana: MK.
- France PIBERNIK (ur.), 2002: *Beseda čez ocean: Antologija slovenske zdomske poezije*. Ljubljana: MK (Kondor, 304).
- Jože POGAČNIK idr.: *Slovenska književnost III*. Ljubljana: DZS, 2001.
- Denis PONIŽ, 2001: *Slovenska lirika 1950–2000*. Ljubljana: SM.

- Vladimira REJC, 2005: *Čarovnija pisanja: Portreti slovenskih književnikov*. Ljubljana: Študentska založba.
- Brane SENEGAČNIK, 2004: *Paralipomenapoetica*. Ljubljana: LUD Literatura (Novi pristopi).
- Jože SNOJ, (ur.), 1993: *Gregor Strniša*. Ljubljana: Nova revija (Interpretacije, 2).
- Vid SNOJ, 1992: Pot v zgodnost. Kajetan Kovič: *Letni časi*. Ljubljana: MK. 161–206.
- (ur.), 2001: *Kajetan Kovič*. Ljubljana: Nova revija (Interpretacije, 10).
- Alojzija ZUPAN SOSIČ (ur.), 2008: *V tebi se razraščam: Antologija slovenske erotične poezije*. Ljubljana: MK (Kondor, 325).
- Ivo SVETINA, 2010: 22. maj 1965. Tomaž Šalamun: *Kdaj*. Ljubljana: Študentska založba. 899–913.
- Aleš ŠTEGER, 2008: Vrata v belo. Dane Zajc: *V belo*. Ljubljana: Študentska založba. 648–88.
- , 2007: Ali kdo ve? Gregor Strniša: *Zbrane pesmi*. Ljubljana: Študentska založba. 661–703.
- , 2010: Najgloblje v zraku. Niko Grafenauer: *Diham, da ne zaide zrak*. Ljubljana: Študentska založba. 525–64.
- Tea ŠTOKA, 1994: *Prevara ogledala*. Ljubljana: Mihelač (Brevir).
- , 1996: Narcis, poezija in alkimija jezika. Niko Grafenauer: *Vezi daljav*. Ljubljana: MK. 165–87.
- Urban VOVK, 2002: *V teku časa*. Ljubljana: LUD Literatura (Novi pristopi).
- , 2006: *Kruh zgodnjih let*. Ljubljana: LUD Literatura (Novi pristopi).
- Franc ZADRAVEC, Igor GRDINA, 2004: *Sto slovenskih pesnikov*. Ljubljana: PD (Koledarska zbirka).
- Aleksander ZORN, 1993: Beseda je edini temelj sveta. Tomaž Šalamun: *Glagoli sonca*. Ljubljana: MK. 163–93.
- Vita ŽERJAL PAVLIN, 2008: *Lirski cikel v slovenski poeziji 19. in 20. stoletja*. Ljubljana: ZRC SAZU (Studia Litteraria).

